

37. konferenca American Association for the Advancement of Slavic Studies (Ameriško združenje za pospeševanje slovanskih študij), Salt Lake City, 3. - 6. november 2005.

Ameriško združenje za pospeševanje slovanskih študij (dalje AAASS) je bilo ustanovljeno leta 1948, na vrhuncu hladne vojne. Geografski okvir raziskav, ki jih omenjeno združenje podpira, je nakazan že v njegovem imenu. Združenje torej pospešuje vzhodno in srednjeevropske študije z omogočanjem akademskih stikov med raziskovalci s področja jezikoslovja, humanistike in kulture, z izdajanjem revije ter s finančno podporo teh in sorodnih dejavnosti. Z leti je doseglo razvejano organizacijsko strukturo in številno članstvo, njegovi programi pa niso omejeni zgolj na severnoameriški kontinent, kot so bili v prvih desetletjih delovanja, temveč povezujejo tudi strokovnjake iz drugih delov sveta. Leta 1976 se je AAASS pridružilo Društvo za slovenske študije (Society for Slovene Studies, v nadaljevanju SSS), ki so ga Viktor Antolin, Toussaint Hočvar, Rado Lenček, Bogdan Novak, Carole Rogel in Joseph Velikonja ustanovili tri leta prej na Univerzi Columbia. Odtlej se sedež SSS seli po ameriških univerzah in trenutno domuje na Univerzi Syracuse. Namen društva je enak izhodiščem njegove krovne organizacije AAASS, kar pomeni, da pospešuje stike med raziskovalci, ki jih zanimajo slovenske raziskave, širi znanstvene informacije s tega področja, organizira znanstvene posvete in omogoča objavljanje znanstvenih prispevkov. Med prve publikacije društva sodijo SSS *Newsletter* (Časopis Društva za slovenske študije), ki je izhajal v letih 1973-1978, in štirje zvezki *Papers in Slovene studies* (Prispevki za slovenske študije) v letih 1975-1978. Od leta 1979 izdaja revijo *Slovene Studies: Journal of the Society for Slovene Studies* (Slovenske študije: Revija Društva za slovenske študije), ki objavlja članke s področja slovenskega družboslovja, humanistike in umetnosti, zlasti slovenske književnosti in jezikoslovja, zgodovine ter etnologije.

AAASS prireja letne konference v različnih mestih Severne Amerike. Letošnja je potekala med 3. in 6. novembrom 2005 v Salt Lake Cityu (Utah). Na konferenci se je zbralo blizu 900 strokovnjakov, ki so s prispevki sodelovali na okrog 200 dvehurnih panelih oziroma omizjih, organiziranih v 10 sklopih po 20 panelov hkrati. Konference smo se letos od sodelavcev Inštituta za novejšo zgodovino udeležili prof. dr. Peter Vodopivec, doc. dr. Aleš Gabrič, Tadeja Tominšek Rihtar in dr. Mateja Režek.

Prvi trije smo nastopili 3. novembra v okviru panela *Slovenia in 1945: Sixty Years After* (Slovenija v letu 1945: 60 let kasneje) Društva za slovenske študije. Panel je vodil dr. Metod M. Milač (Syracuse University), referate pa sta komentirala dr. Benjamin Frommer (Northwestern University) in Rudolph Matt Susel (American Home Publishing Co.), katerega komentar je v njegovi odsotnosti prebral dr. Stefan Kapsch (Reed College). Prvi je svoj prispevek predstavil dr. Aleš Gabrič pod naslovom *The Bolshevization of Slovenia* (Boljševizacija Slovenije). Opozoril je na ključne procese približevanja Slovenije in Jugoslavije sovjetskemu političnemu in družbenemu sistemu neposredno po koncu vojne. V tem kontekstu je predstavil propad teženj o uvedbi demokratičnih načel političnega pluralizma v Jugoslaviji oziroma Sloveniji, kar je bilo nakazano že z ustanovitvijo vlade DFJ. Opozoril je tako na zunanjepolitično naslonitev na Sovjetsko zvezo in s tem povezano posnemanje njenega političnega in družbenega sistema, kot na notranjepolitične procese

monopolizacije oblasti v rokah komunistične partije, ki so potekali na več ravneh, kot na primer v sodstvu, gospodarstvu in kulturi. Višek "boljševizacije" pa je postal v čas neposredno po sporu z Informbirojem leta 1948.

Naslednja sem pod naslovom *The Postwar Retribution in Slovenia: Its Death Toll* (Povojni obračuni v Sloveniji: smrtne žrtve) predstavila svoj prispevek Tadeja Tomišek Rihtar. Osredotočila sem se predvsem na najbolj nasilne oblike obračunavanja, ki so jih nove komunistične oblasti izvedle s kolaboracijo in drugimi domnevnimi ali dejanskimi političnimi nasprotniki. Opozorila sem tudi na obračun s pripadniki nemške in italijanske narodnosti na Slovenskem. Množične povojne poboje in ostale oblike nasilja, ki so imele od maja 1945 do februarja 1946 za posledico več kot 14.400 smrti, sem postavila kot epilog procesov, ki so se na Slovenskem odvijali med vojno. Gre za "dediščino" okupacije, odpora, revolucije, protirevolucije, kolaboracije in medslopevskega spopada, po vojni pa tudi težnji po obračunu s premagano stranjo, kar združeno s procesi prevzemanja oblasti s strani komunistične partije ni zapustilo le mrtvih, temveč tudi ozračje strahu in "zastrupljenih" družbenih odnosov.

Panel je z referatom *The Memory of World War II and 1945 in Slovenia* (Spomin na 2. svetovno vojno in leto 1945 v Sloveniji) vsebinsko zaokrožil prof. dr. Peter Vodopivec. Opozoril je, da so nove komunistične oblasti uspele resnico o množičnih povojnih pobojih javnosti prikrivati kar trideset let po koncu vojne, ko se je začel odvijati klobčič priznanja teh dogodkov in treznejših ocen 2. svetovne vojne. Sprožil ga je pesnik Edvard Kocbek v sedemdesetih in nadaljevala sociologinja Spomenka Hribar v osemdesetih letih. Ključen zagon in javno priznanje s strani političnih vrhov je ta problematika dobila po osamosvojitvi Slovenije z uvedbo parlamentarne demokracije. Prof. dr. Vodopivec je opozoril, da je v javnosti to še danes spolitizirana tema, v zgodovinsopisju pa so razprave o tem vse treznejše, številnejše in vse bolj umirjene. Kljub temu ostaja javno mnenje glede pogledov na drugo svetovno vojno še vedno razdeljeno, državo pa čaka še kar nekaj dolgov do t.i. zamolčanih žrtev in zamolčanih grobov.

Tematika je vzpodbudila izjemno pozitiven odziv komentatorjev in živahno diskusijo o različnih vidikih slovenske izkušnje tako med vojno, na primer o odnosu protipartizanskega tabora do okupatorjev, kot neposredno po njej in razpravljali so o posledicah omenjenih zgodovinskih procesov vse do danes. Diskusija se je sukala predvsem okrog problema vračanja slovenskih beguncev in Slovenske narodne vojske s Koroške, pomena amnestije v avgustu leta 1945, značaja povojnih sodnih procesov, pojma "boljševizacija", primerjave slovenske izkušnje z vichyjskim sindromom, demokratizacije odnosov v družbi in o njeni vlogi pri obravnavanju problema vojnih in povojnih žrtev itd.

Dr. Mateja Režek je nastopila 5. novembra v okviru panela *True Believers : Yugoslav Intellectuals in the 1950's* (Pravoverniki: Jugoslovanski intelektualci v petdesetih letih 20. stoletja), ki ga je organiziralo Združenje za hrvaške študije (Association for Croatian Studies). V referatu z naslovom *Milovan Djilas: The First Defeat of Party "Liberalism"* (Milovan Djilas: Prvi poraz partijskega "liberalizma") je na podlagi Djilasovih javno izraženih stališč iz začetka petdesetih let in kasnejših spominskih zapisov predstavila njegovo politično in ideološko preobrazbo ter jo umestila v kontekst jugoslovanskih političnih razmer po prelomu s Sovjetsko zvezo. Djilasove zamisli je primerjala tudi s Kardeljevo vizijo jugoslovanskega socia-

lizma ter njegovo oportuno in previdnejšo kritiko sovjetskega sistema. Avtorica je plastično predstavila pozitivne odzive nekaterih slovenskih in hrvaških intelektualcev na Djilasove zamisli in reakcijo najvišjega partijskega vrha. Ta je v Djilasovih člankih videl resno nevarnost, saj je Djilas s svojega visokega političnega položaja partiji odrekel nič manj kot pravico do političnega monopola. Zamisli o demokratizaciji sistema so se z Djilasovo politično odstranitvijo izkazale kot iluzorne, jugoslovanski komunisti pa so zahodnim zaveznikom razkrili svoj pravi obraz - dejansko politično in ideološko pripadnost Vzhodu.

Omeniti velja tudi referat dr. Nicka Millerja (Boise State University), ki je predstavil večplastno osebnost Dobrice Ćosića. Opozoril je, da Ćosić ni bil značilen "true believer" kot Djilas, orisal je razlike med njima ter slikovito prikazal Ćosićev odnos do Djilasovih idej. V nadaljevanju je omenil tudi transformacije oziroma, kot se je sam izrazil, "inkarnacije", ki jih je Ćosić doživljal kasneje, prvič sredi šestdesetih in nato v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Literarnoteoretski prispevek o Miroslavu Krleži odsotnega Marijana Despalatovica (Connecticut College) je prebrala dr. Sabrina Ramet z univerze v Trondheimu, ki je panel tudi vodila. Referate sta zaokrožila konstruktivna komentarja dr. Petra Mentzela (Utah State University) in dr. Jožeta Pirjevca, sledila pa jima je zanimiva diskusija o vzrokih Djilasove transformacije in njegovi zamisli o dvostrankarskem sistemu, motivih številnih Ćosićevih spreobrnitev ter primerjava obeh osebnosti.

Poleg omenjenih panelov smo se udeležili tudi nekaterih drugih, npr. panela o postsocialističnih ali postkolonialnih kulturah z dr. Marijo Todorovo, o vključevanju balkanskih držav (Albanije, Srbije, Makedonije ter Bosne in Hercegovine) v evropske integracijske procese z dr. Johnom Lampejem in drugih. Vtis, ki se je izoblikoval tako z aktivnim sodelovanjem kot z udeležbo na panelih v vlogi poslušalke, je bil, da konferenco AAASS na eni strani bogati interdisciplinarni pristop, na drugi pa konstruktivna in bogata diskusija, ki jo v Sloveniji pogosto pogrešamo, zato je bilo sodelovanje na tej konferenci toliko pomembnejša izkušnja.

*Tadeja Tomiňsek Rihtar*

---

**Konferenca Metodija Šatorov - Šarlo i negovoto vreme (1897-1944). (Skopje 23. in 24. novembra 2005)**

---

Konferenco o osebi, ki je bila v novejši jugoslovanskem komunističnem zgodovinsko pisju mnogokrat označena skrajno negativno, o makedonskem narodnem revolucionarju, komunistu in pomembnem funkcionarju Komunistične internacionale Metodiju Šatorovu-Šarlu, je organiziral Institut za nacionalna istorija iz Skopja. Na njej je bilo predstavljenih 29 referatov, ki so jih podali referenti iz Makedonije, Bolgarije, Poljske in Slovenije (podpisana o odnosu slovenskih komunistov do makedonskega narodnega vprašanja). Vsebinsko je bila tematika konference koncipirana dvosmerno. Na eni strani so referati razčlenjevali položaj makedonskega naroda v obdobju med obema svetovnjima vojnima in med drugo svetovno vojno, ki